

Kysymyksiä ja vastauksia sähköpulasta – viestintämateriaalia jakeluverkonhaltijoiden käyttöön

Tämä materiaali on koottu Energiateollisuus ry:ssä (ET) ja se on tarkoitettu ET:n jäsenten vapaasti hyödynnettäväksi asiakaspalvelussa ja muussa asiakasviestinnässä. Materiaali on muotoiltu kysymysten ja vastausten muotoon ja siinä näkökulmana ovat erityisesti sähkönjakeluverkkojen asiakkaat ja heille tarjottava asiakaspalvelu ja viestintä.

Materiaalin laadintaan ovat osallistuneet ET:n henkilöstön lisäksi asiantuntijat jakeluverkkoyhtiöistä¹. Materiaalin laadinnassa on hyödynnetty mm. Fingridin ja jakeluverkonhaltijoiden olemassa olevaa viestintämateriaalia. Materiaali on lisäksi ollut kommentoitavana Fingridillä, Motivalla sekä Huoltovarmuusorganisaatiolla. Materiaali on hyväksytty ET:n verkkovaliokunnassa 27.9.2022. Materiaalia on päivitetty 6.10.2022 todennäköisten sähkönkulutuspiikkiaikojen osalta.

Yleistä tietoa sähköpulasta on saatavilla Fingridin sivuilta

(<https://www.fingrid.fi/kantaverkko/tietoa-sahkopulasta/>) sekä Energiateollisuuden sivuilta (https://energia.fi/energiapolitiikka/energiansaasto/varautuminen_sahkokatkoihin)

Kysymyksiä ja vastauksia sähköpulasta – keskeiset viestit

- Sähköä on koko ajan tuotettava ja kulutettava yhtä paljon. Sähköpula tarkoittaa tilannetta, jossa sähköä käytetään enemmän kuin sitä tuotetaan ja tuodaan. Sähköpulasessa viimeinen vaihtoehto sähköjärjestelmän tasapainon ylläpitämiseksi, on tehdä hallittuja suunniteltuja sähkökatkoja. Tällaiset katkot kestävät kerrallaan noin kaksi tuntia ja niitä kierrätetään asiakkaiden välillä. Hallituilla kiertävillä katkoilla pyritään välttämään koko Suomen laajuinen mahdollisesti pitkäkestoinen sähköjen katkeaminen. Sähköpulatilanne voi olla myös toistuva.
- Sähköpulan varalle on suunnitelmat ja toimintaa on harjoiteltu. Sähköpulan sattuessa tilanne on ammattilaisten hallinnassa.
- Sähköpulan riskiä kasvattaa pitkäkestoinen kylmä tuuleton pakkasjakso sekä häiriöt sähköntuotannossa tai siirrossa. Sähköntarve on yleensä suurimmillaan arkisin aamulla kello 8–10 ja uudelleen alkuillasta tavallisimmin kello 16–17 ja uudelleen 19–20 välillä. Kun sähköpulan riski tiedetään ennalta, siitä kerrotaan esimerkiksi uutisissa. Jos sähköpulatilanne syntyy yllättäen, esimerkiksi vian vuoksi, ei siitä aina ole mahdollista tiedottaa etukäteen. Ennakkotiedottamiseen pyritään aina, kun se on mahdollista.
- Sähköpulan syntymiseen voit vaikuttaa vähentämällä sähkökäyttöäsi. Erityisen tärkeää on vähentää sähkökäyttöä sellaisina ajankohtina, kun on ennakkoon tiedotettu kohonneesta sähköpulan mahdollisuudesta.
- Sähkökatkoja voi tulla myös muista syistä kuin sähköpulasta, esimerkiksi myrskyn kaataessa puita sähkölinjoille tai laitevian seurauksena. Kaikkien tulee olla varautuneita lyhyisiin sähkökatkoihin. Lisätietoa varautumisesta saa esimerkiksi osoitteesta: <https://72tuntia.fi/>

¹ Materiaalia kommentoineet jakeluverkkoyhtiöt: Helen Sähköverkko, Kymenlaakson Sähköverkko, Seiverkot ja Tampereen Sähköverkko.

Kysymyksiä ja vastauksia sähköpulasta

Mitä sähköpula tarkoittaa?

- Sähkön tuotannon ja kulutuksen on oltava tasapainossa joka hetki. Sähköpula tulee, jos sähköä käytetään enemmän kuin sitä tuotetaan tai tuodaan. Tällöin sähkön kulutusta joudutaan rajoittamaan, jotta sähköjärjestelmä ei kaadu. Kantaverkkoyhtiö Fingrid vastaa Suomen sähköjärjestelmän tasapainosta.
- Jos sähköpulatilanteessa muut keinot eivät enää riitä, sähköt joudutaan katkaisemaan alueellisesti, jotta saadaan varmistettua sähköjärjestelmän toiminta. Jos koko Suomen sähköjärjestelmä kaatuisi, sähköjen palauttaminen veisi useita tunteja tai kauemminkin, jona aikana koko yhteiskunta olisi ilman sähköä. Lyhyet, kiertävät ja suunnitellut sähkökatkot ovat viimeinen keino estää tämä sähköpulatilanteessa.
- Sähköpula päättyy, kun sähkön tuotanto ja tuonti riittävät jälleen kattamaan sähkön kulutuksen. Kantaverkkoyhtiö Fingrid ilmoittaa sähköpulatilanteen päättymisestä. Sähköpulatilanne voi toistua, jolloin Fingrid ryhtyy toteuttamaan uudelleen sähköpulaohjeita.

Miten todennäköinen sähköpula on?

- Sähköpulatilanne voi syntyä usealla eri tavalla, kuten pitkäkestoisen kylmän pakkasjakson, voimalaitoksen tai sähkön siirtoyhteyden vikaantumisen tai näiden yhdistelmän seurauksena.
- Sähköpula ajoittuu todennäköisimmin kovimpiin kulutuspiikkeihin. Sähköntarve on yleensä suurimmillaan arkisin aamulla kello 8–10 ja uudelleen alkuillasta tavallisimmin kello 16–17 ja uudelleen 19–20 välillä. Sähköpulan riskiä laskee leuto ja tuulinen talvi sekä sähkön käytön väheneminen teollisuudessa ja kotitalouksissa.
- Miten sähkön käyttäjä voi omilla toimillaan helpottaa sähkön tiukkaa tehotilannetta?
- Sähköpulan syntymiseen voi vaikuttaa vähentämällä sähkönkäyttöä. Erityisen tärkeää on vähentää sähkönkäyttöä sellaisina ajankohtina, kun on ennakkoon tiedotettu kohonneesta sähköpulan mahdollisuudesta. Sähköntarve on yleensä suurimmillaan arkisin aamulla kello 8–10 ja uudelleen alkuillasta tavallisimmin kello 16–17 ja uudelleen 19–20 välillä. Sähkönkäyttöä voi pyrkiä siirtämään muihin ajankohtiin. Pienilläkin sähkösäästötoimenpiteillä on vaikutusta, kun suuri määrä ihmisiä osallistuu.
- Sähkösäästövinkkejä tarjoaa mm. Motiva sekä Astetta Alemmas -kampanja
 - https://www.motiva.fi/koti_ja_asuminen/energiansaasto_on_varautumista
 - <https://www.astettaalemmas.fi/>

Mitä sähköpulatilanteessa tapahtuu?

- Sähköpulan sattuessa tilanne on ammattilaisten hallinnassa. Mahdollisiin sähkönjakelun rajoituksiin on varauduttu ennakkoon. Fingridillä sekä paikallisilla sähköverkkoyhtiöillä on mahdollista sähköpulaa varten suunnitelmat sekä valmistellut ja harjoitellut toimenpiteet.
- Sähköpulan aikaiset irtikytkentäsuunnitelmat on tehty ennakkoon, jotta kriittisemmät kohteet, kuten sairaalat, eivät joudu irtikytkennän kohteeksi.
- Fingrid antaa paikallisille sähköverkkoyhtiöille tiedon irti kytkettävän tehon määrästä. Paikallinen sähköverkkoyhtiö toteuttaa tämän jälkeen sähkönjakelun irtikytkennän kiertävinä katkoina omalla vastuualueellaan.
- Yksittäisen sähkökatkon pituus on noin kaksi tuntia. Katkoja voidaan joutua tekemään samalle alueella useammin kuin kerran, mutta kahden sähkökatkon välissä on aina useampi tunti aikaa.
- Katkojen toteuttaminen aloitetaan Fingridin pyynnöstä ja katkoja jatketaan siihen asti, kunnes Fingrid ilmoittaa sähköpulatilanteen päättyneen.

Millaiset kohteet rajataan sähkökatkojen ulkopuolelle?

- Katkojen ulkopuolelle rajataan yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittiset toiminnot kuten sairaalat.
- On mahdollista, että joitakin kriittisiä sähkökäyttäjiä voi joutua irtikytkennän kohteiksi, sillä sähkökatkot joudutaan toteuttamaan laajoina ryhminä, joissa katkaistavia kiinteistöjä ei ole mahdollista valita yksilöllisesti. Lisäksi jos sähköpula kesto on ajallisesti pitkä tai rajoituksen määrä on suuri voi tulla tarve laajentaa katkojen kohteeksi joutuvaa asiakasmäärää.
- Osa kriittisistä toimijoista on varautunut omilla varavoimakoneilla, jotka käynnistyvät, jos sähköä ei ole saatavilla sähköverkosta.

Miten varaudun sähkökatkoihin ennakolta? Mitä minun pitää tehdä ennen katkoa?

- Mieti jo etukäteen, miten toimit, jos sähköt olisivat poikki kahden tunnin ajan.
- Kun sähköpulan riski on tiedossa, siitä uutisoidaan ja tiedotetaan laajasti. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisee tiedotteen Fingridin ilmoittaessa kiristyneestä tehotilanteesta. Myös Fingrid, paikalliset sähköverkkoyhtiöt ja media tiedottavat sähköpulasta ja toimintaohjeista. Seuraa uutisia sekä kantaverkkoyhtiö Fingridin ja paikallisen sähköverkkoyhtiön viestintää ja sosiaalisen median kanavia.
- Sähköt voivat katketa myös muista syistä kuin sähköpulasta johtuen, esimerkiksi myrskyjen tai laitevikojen vuoksi. Tällaisissa tilanteissa sähkökatkot voivat olla huomattavasti pidempiä kuin sähköpulan aikana mahdollisesti toteutettavat sähkökatkot.
- Varaa ja ylläpidä kotivaraa, jossa on ruokaa ja juotavaa. Yleisen ohjeen mukaan jokaisessa kodissa pitäisi olla valmius selvitä itsenäisesti häiriötilanteen sattuessa ainakin 72 tuntia. Ohjeita varautumiseen saat mm. 72 tuntia -sivustolta: <https://72tuntia.fi/>
- Pidä puhelimesi ja muut tietotekniset laitteesi ladattuina ja hanki muutamia varavirtalähteitä.
- Pysy rauhallisena, tilanne on ammattilaisten hallinnassa ja toiminta on suunniteltu ja harjoiteltu ennakkoon.

Kuka kertoo minulle, milloin sähköt katkotaan? Kuinka aikaisin saan tietää katkosta?

- Kun sähköpulan riski on tiedossa, siitä uutisoidaan ja tiedotetaan laajasti. Mahdolliset sähkönjakelun rajoitukset tehdään hallitusti ja niistä viestitään mahdollisuuksien mukaan ennakkoon, ellei kyse ole akuutista viasta.
- Sähköpulan vaatimista sähkökatkoista ei ole aina mahdollisuutta tiedottaa ennakkoon, mutta siihen pyritään.
- Saat sähköverkkoyhtiöltäsi tiedon katkosta viimeistään katkon alkaessa verkkoyhtiön omien viestintäkanavien kautta. Useimmilla verkkoyhtiöillä on käytössä tekstiviestipalvelu, josta voidaan lähettää viesti niille asiakkaille, joiden puhelinnumero on verkkoyhtiön käytössä. ²

Mitä minun pitää tehdä katkon aikana?

- Pysy rauhallisena, tilanne on ammattilaisten hallinnassa.
- Sammuta päälle jääneet sähkölaitteet, kuten liesi, kahvinkeitin ja sauna. Voit jättää esimerkiksi yhteen huoneeseen valot päälle, niin tiedät milloin sähköt palaavat.
- Vältä jääkaapin ja pakastimen avaamista, etteivät elintarvikkeet ala lämmetä.
- Vältä ikkunoiden ja ulko-ovien aukipitämistä, ettei asunto ala kylmetä.

² HUOM! Jakeluverkkoyhtiöiden asiakastiedottamisen kanavat vaihtelevat yhtiöittäin. Jokaisen yhtiön on suositeltavaa viestiä asiakkailleen ja kertoa omat viestintätapansa ja kanavansa (tekstiviesti, häiriösivusto, some...). Niiden yhtiöiden, joilla on tekstiviestipalvelu käytössä, on suositeltavaa kannustaa asiakkaita antamaan yhtiölle matkapuhelinnumeron, jos sitä ei ole vielä käytössä.

- Sähköverkkoyhtiöön ei tarvitse olla yhteydessä sähköpulaan liittyvissä sähkökatkoissa. Sähköverkkoyhtiö tiedottaa asiakkaita tilanteesta mm. häiriökarttapalvelun ja erillisten tiedotteiden kautta sekä asiakkaille tehtävällä suoralla viestinnällä.

Mitä minun pitää tehdä katkon jälkeen?

- Älä kytke kaikkia sähkölaitteita päälle heti sähköjen palattua. Sähköpulatilanne voi olla edelleen käynnissä, ja sähkökatkoja kierrätetään muilla sähkökäyttäjillä. Sähkön säästäminen on muutenkin kannatettavaa.
- Tarkista sähkölaitteet, ettei esimerkiksi liesi tai sauna jäänyt sähkökatkon alkaessa päälle.
- Sähkökatkon aikana ja sen jälkeen on hyvä olla varovainen, kun laskee lämmintä vettä hanasta tai suihkusta. Katkon vuoksi veden lämpötila voi vaihdella ja hanoista voi tulla myös poikkeuksellisen kuumaa vettä.

Mitä jos en ole kotona sähkökatkon aikana enkä voi tarkastaa sähkölaitteita katkon jälkeen?

- Aina kun poistuu kotoa pidemmäksi ajaksi, on koti hyvä jättää sellaiseen kuntoon, ettei lyhyestä sähkökatkosta ole haittaa. Sähköt voivat katketa myös muista syistä kuin sähköpulasta johtuen, esimerkiksi myrskyjen tai laitevikojen vuoksi.

Kuka korvaa, jos katko aiheuttaa minulle vahinkoja?

- Sähköpulan vuoksi tehtävistä katkoista ei makseta korvauksia, sillä kyse ei ole sähkömarkkinalain mukaisesta virheestä sähkönjakelussa.
- Sähköpulan vuoksi toteutettavien kiertävien sähkökatkojen ei lähtökohtaisesti tulisi aiheuttaa suoria vahinkoja, kuten rikkoa laitteita tai johtaa elintarvikkeiden pilaantumiseen. Kaikkien sähkökäyttäjien tulee joka tapauksessa olla varautunut sähkökatkoihin esimerkiksi myrskyjen seurauksena.
- Sähköjen katkeaminen ja päälle kytkeminen ei saisi rikkoa esimerkiksi sähkölaitteita, vaan sähkölaitteet on suunniteltava siten, että ne kestävät sähkökatkon.
- Lyhyen, muutaman tunnin sähkökatkon aikana jääkaappi ei ehdi lämmitä eikä pakastin ala sulaa, kunhan niiden ovia ei availle tarpeettomasti.
- Sähkökatkojen aiheuttamista niin kutsutuista välillisistä vahingoista, kuten ansionmenetyksestä töiden keskeytyessä, ei pääsääntöisesti makseta vahingonkorvauksia.

Mitä jos putket jäätyvät tai pakastin sulaa?

- Sähköpulassa sähkökatko kestää kerrallaan noin kaksi tuntia, jonka jälkeen sähköt palautetaan keskeytysten jatkuessa muualla, siihen asti, kunnes sähköpulatilanne on ohi. Toimintatavalla pyritään estämään kiinteistöjen liiallinen jäähtyminen ja vaurioiden syntyminen (esim. putkien jäätyminen). Myöskään pakastin ei kahdessa tunnissa ala sulaa, ellei sen ovea availle tarpeettomasti.
- Kaupungin kattavassa kaukolämpöverkossa pyritään pitämään vesi liikkeellä kaikissa tilanteissa, jolloin vesi kiertää kaikkialla putkistossa eikä jäähtymistä tai jäätymistä pääsisi tapahtumaan.

Saako katkosta muita korvauksia?

- Sähkömarkkinalain perusteella asiakkaalla on oikeus vahingonkorvauksiin, jos sähkönjakelussa on virhe. Sähköpulatilanteeseen perustuvissa sähkökatkoissa kyse ei ole sähkönjakelussa olevasta virheestä, koska sähkökatko johtuu paikallisen sähköverkkoyhtiön vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolisesta syystä.